

DIVERSITEIT IS NIET ALLEEN EEN WITTE MIDDENKLASSE-DING

In buurtonderzoek en beleid is het beeld ontstaan dat de witte middenklasse ervoor kiest om in super-diverse buurten te wonen, terwijl lage inkomensgroepen en etnische minderheden 'gevangen zitten' in deze wijken. Tijd om dit beeld bij te stellen.

Steden worden steeds diverser, niet alleen wat betreft de etniciteit en sociaaleconomische positie van bewoners, maar ook als het gaat om hun leefstijl, huishoudtype en identiteiten. Onderzoekers spreken van het ontstaan van 'super-diverse' of 'hyper-diverse' steden en buurten. Kenmerkend voor zeer diverse buurten is dat hier traditioneel veel lage inkomensgroepen wonen. De buurten kampen bovendien vaak met een slecht imago: de diversiteit zou ertoe leiden dat mensen langs elkaar heen leven.

Sinds het herstructureringsbeleid in de jaren negentig trekken dit soort buurten ook witte middenklasse bewoners aan. In onderzoek en beleid is het beeld ontstaan dat deze laatste groep ervoor kiest om in super-diverse buurten te wonen, terwijl lage inkomensgroepen en etnische minderheden geen keuze zouden hebben en 'gevangen zitten' in deze wijken. Is een voorkeur voor een diverse stedelijke woonomgeving inderdaad vooral een aangelegenheid van de witte middenklasse? En woont de witte middenklasse inderdaad in de wijk vanwege de diversiteit? Wij onderzochten dit door middel van 110 diepte-interviews met bewoners met verschillende sociaaleconomische en sociaal-culturele achtergronden in diverse, gedepriveerde buurten in Antwerpen en Rotterdam (respectievelijk: de aangrenzende gebieden Antwerpen Noord, Deurne Noord en Borgerhout Intra Muros en het deelgebied Feijenoord). We wilden weten hoe diversiteit de buurtkeuze van bewoners in diverse, gedepriveerde buurten beïnvloedt en – eenmaal gevestigd in de buurt – hoe ze tegen de diversiteit in de buurt aankijken.

Een witte middenklasse-ding?

Het feit dat in onderzoek en beleid de voorkeur voor een diverse stedelijke woonomgeving vrijwel uitsluitend met de witte middenklasse wordt geassocieerd, vindt zijn oorsprong in onderzoek naar de herwaardering van de stad door de witte middenklasse vanaf de jaren negentig. De aantrekkingskracht van een diverse, stedelijke leefomgeving wordt als een verklaring voor deze herwaardering gezien. Onderzoekers beschrijven hoe middenklasse huishoudens en ondernemers de verscheidenheid aan culturen, leefstijlen en voorzieningen in diverse buurten een aantrekkelijk 'achtergronddecor' vinden. Dat wil zeggen: ze wonen graag in een diverse buurt, maar brengen veel tijd door buiten de buurt en hebben relatief oppervlakkige relaties met burens uit andere sociale lagen van de maatschappij. De literatuur over de buurtkeuze van andere groepen en hun percepties van diversiteit richt zich met name op de beperkte keuzevrijheid en op de waardering van homogeniteit, in plaats van diversiteit. Zo suggereert onderzoek naar etnische minderheden dat zij juist in diverse buurten wonen vanwege de ruimtelijke concentratie van mensen met dezelfde etnische achtergrond, vaak familie en vrienden. Zij zouden niet diversiteit maar juist deze homogeniteit waarderen in diverse, gedepriveerde buurten. De literatuur suggereert vooral dat lage inkomensgroepen en etnische minderheden weinig keuze hebben wat betreft de buurt waarin zij wonen, laat staan de mate en soort van diversiteit in de buurt. Er is veel aandacht voor de

residentiële en sociale immobiliteit van lage inkomensgroepen in diverse, gedepriveerde buurten. De beperkte keuzevrijheid van lage inkomensgroepen kan hun percepties van diversiteit in de buurt negatief beïnvloeden. Dit geldt vooral voor bewoners die zich in de buurt vestigden voordat deze zo divers werd, de lang-gevestigde bewoners. Anderzijds zijn er ook aanwijzingen dat mensen door beperkte buurtkeuzevrijheid hun verwachtingen van de buurt bijstellen of de diversiteit leren te waarderen.

Buurtkeuze en diversiteit

Om een goed beeld te krijgen van de buurtkeuze en buurttevredenheid van zowel middenklasse als niet-middenklasse bewoners, interviewden we een diverse groep in termen van hun sociaaleconomische, etnische en culturele achtergrond en geslacht, leeftijd en huishoudtype in diverse, gedepriveerde buurten in Antwerpen en Rotterdam en vroegen naar hun motieven om naar de huidige buurt te verhuizen. Op enkele uitzonderingen na had de meerderheid, waaronder ook veel lage inkomensgroepen met beperkte verhuismogelijkheden, het gevoel dat ze een weloverwogen keuze hadden gemaakt om te verhuizen binnen of naar hun huidige buurt. In het vervolg richten we ons op deze groep.

Het belangrijkste verhuismotief blijkt voor de meesten niet zo zeer diversiteit, maar de betaalbare woningvoorraad. Anders dan we op basis van de literatuur verwachtten geldt dit niet alleen voor de lagere maar ook voor de hogere inkomensgroepen, die in dit soort buurten meer 'huis' voor hun geld konden krijgen. Een tweede belangrijke buurtkeuzemotief bleek de aanwezigheid van familie en vrienden, die verschillende soorten steun bleken te bieden, vaak op een dagelijkse basis, bijvoorbeeld door op elkaars kinderen te passen. Dit gold met name voor de lagere inkomensgroepen en etnische minderheden, maar ook enkele middenklasse respondenten gaven aan graag in de buurt van vrienden te wonen; familie werd minder genoemd door deze groep. In lijn met de literatuur bleken deze banden relatief homogeen als het gaat om sociaaleconomische status (SES) en etniciteit.

Voor sommigen bleek diversiteit wel degelijk een rol te hebben gespeeld bij de keuze voor hun huidige buurt: zij hadden de voorkeur om te wonen in een buurt zonder dominante groep. Zo vertelde Emre (21, Turks-Nederlands, lage SES, Rotterdam) dat het feit dat alle mensen in zijn buurt tot een etnische minderheid behoren, men motiveert om elkaar gelijkwaardig te behandelen, ondanks de verschillen. Soortgelijke argumenten werden genoemd voor andere dimensies van diversiteit, namelijk huishoudtypes en leefstijlen. Rik (45, Nederlands, middelhoge SES) beschrijft hoe hij graag in Feijenoord wilde wonen, en niet in een Vinexbuurt met middenklassengezinnen, waar hij voorheen woonde, omdat hij gescheiden is en alleen woont. In Feijenoord is hij niet de enige alleenstaande. Minderheden kunnen dus kiezen voor een diverse buurt omdat zij verwachten zich hier meer thuis te voelen dan in een buurt met een duidelijke dominante groep.

Geïnterviewden waren veel positiever over de buurt dan verwacht

Buurttevredenheid en diversiteit

Over het algemeen waren de geïnterviewden positiever over de buurt dan men zou verwachten op basis van het negatieve imago van de onderzochte buurten in publieke en politieke debatten. Hoewel sommigen wellicht niet veel keuzevrijheid hebben, gaven de geïnterviewden aan graag in hun buurt te blijven wonen. Diversiteit

bleek een grotere rol te spelen in de buurttevredenheid dan in de vestigingsmotieven. Ten eerste ervoeren de geïnterviewden de contacten met burens en kennissen in hun wijk als positief. Anders dan de banden met lokale familie en vrienden, waren deze zogenaamde 'zwakke' banden behoorlijk divers als het gaat om etniciteit, type opleiding en werk, gender, leeftijd en huishoudtype. Via de kennissen en burens ontvingen mensen incidenteel hulp en deden ze nieuwe ervaringen op, bijvoorbeeld op het gebied van religieuze gebruiken, trouw- en familieculturen en eetculturen en -gebruiken. Zo vertelde Cheng (30, Chinees Antilliaans Nederlands, middelhoge SES, Rotterdam): "Ik ga om met Turkse en Marokkaanse [mensen]. Ik ben altijd nieuwsgierig. 'Hee, hoe kook jij dit, wat is jouw voorkeur? Oh, dat is anders [dan bij mij], maar zo smaakt het ook goed zeg'. Op deze manier leer ik nieuwe dingen van ze. Ik zeg ook altijd 'als je Chinees wilt leren koken, dan kan ik het je leren'. We kunnen elkaar helpen". Diverse zwakke banden die mensen hadden opgedaan in hun buurt bleken bij te dragen aan buurtbinding. We spraken echter ook mensen die moeilijkheden ervoeren in hun contact met mensen met een andere achtergrond. Zo ervoeren sommige buurtbewoners taalbarrières die hen verhinderden goed in contact te komen met specifieke mensen of bepaalde groepen in de buurt. Volgens Meriam (28, Afghaans Belgisch, lage SES, Antwerpen) verhindert de diversiteit aan talen haar bovendien om Nederlands te leren: "Ik heb niet zo zeer problemen met mijn burens, maar ik heb problemen dat ik geen Nederlands kan leren.

Diversiteit blijkt eerder belangrijk voor de buurtkeuze van minderheidsgroepen

Buurtgenoten komen samen op straat
Foto: Ossip van Duivenbode

Al mijn burens spreken een andere taal, bijvoorbeeld in de winkels. Soms lijkt het alsof ik woon in Turkije of Marokko". Andere geïnterviewden kaartten conflicterende normen wat betreft het gebruik van gedeelde ruimten aan als een barrière om een positieve relatie met burens op te bouwen. Deze gaan bijvoorbeeld over hoe lang kinderen 's avonds buitenspelen, wanneer en hoe hard men muziek draait en wel of niet groeten.

Een tweede diversiteitsthema dat in de gesprekken over de buurttevredenheid naar voren kwam was het diverse aanbod aan faciliteiten en voorzieningen in de wijk. Dit hangt samen met de diversiteit van de bevolking. Geïnterviewden waarderen zowel de variëteit als specifieke cultuurgebonden voorzieningen. Witte middenklasse bewoners hebben het vooral over de variëteit en de ruime openingstijden van niet-westerse ondernemers en de levendigheid die dit geeft op straat. Julia (63, Belgisch, hoge SES, Antwerpen) zegt hierover: "Wat heel positief is denk ik, en wat ik erg waardeer, is dat de hele wereld hier samenkomt, bijvoorbeeld bij de winkels. Het exotisch aanbod is fantastisch. De openingstijden (ook), de winkels zijn altijd open. Zelfs op zondag om 9 uur 's avonds kun je eten kopen, of zelfs een nieuwe tv. De winkels sluiten nooit."

Vooraf etnische minderheden waarderen specifieke cultuurgebonden voorzieningen zoals een islamitische slager of winkel met Surinaamse producten. Voor lang gevestigde bewoners zijn de veranderingen in het voorzieningslandschap door de toenemende diversiteit in de wijk echter niet gemakkelijk. Zij kwamen in de wijk wonen toen deze nog veel homogener was en hebben het gevoel de wijk om hen heen verandert zonder dat ze hier zelf invloed op hebben. Dit maakt dat ze zich soms minder thuis gaan voelen in de wijk. Louisa (59, Nederlands, lage SES, Rotterdam) is een van deze bewoners. "Ik zou willen dat er meer Nederlandse winkels waren. We hebben geen slager [meer]. Ja, een Turkse slager, maar geen Nederlandse. [We] hebben geen bakker. ... Ze [de niet-Nederlandse bakkers] hebben echt lekkere dingen, maar het is vaak heel boterig, dus dat is iets waar je echt van moet houden."

Ervaringen met diversiteit beïnvloeden de tevredenheid met de buurt

Tenslotte kaartten bewoners in hun verhalen over woontevredenheid aan dat het wonen in een diverse wijk leidt tot meer tolerantie ten opzichte van sociaal-culturele verschillen. Minderheden, met name etnische minderheden voelden zich op hun plek in de wijk doordat zij niet de enigen zijn die 'anders' zijn. Sommige witte geïnterviewden gaven aan dat het wonen in een diverse woonomgeving hen op een positieve manier meer bewust had gemaakt van verschillen. Ze hadden het gevoel dat het wonen in een diverse buurt de meeste mensen toleranter maakt.

Conclusie

Ons onderzoek wijst erop dat stedelijke diversiteit niet alleen een rol speelt in de woonvoorkeuren van de witte middenklasse, zoals vaak wel wordt gedacht. Als het gaat om buurtkeuze blijkt diversiteit eerder belangrijk voor minderheidsgroepen. Zij voelden zich het meeste op hun plek in een wijk zonder een duidelijke meerderheid en gaven aan niet in een buurt met één dominante groep te willen wonen. Mensen wilden bijvoorbeeld niet in een buurt wonen met vooral witte Nederlanders als ze tot een etnische minderheid behoren of naar een buurt verhuizen met vooral gezinnen als ze net gescheiden zijn. Voor de meeste geïnterviewden blijken de lage huizenprijzen het belangrijkste motief om naar een diverse wijk te verhuizen en niet de diversiteit an sich. Eenmaal gevestigd in hun buurt bezorgt de diversiteit niet alleen negatieve ervaringen. Sommige aspecten van de diversiteit blijken juist bij te dragen aan de woontevredenheid van bewoners, zoals het leren over sociaal-culturele verschillen, en het ontstaan van tolerantie naar en soms zelfs solidariteit tussen verschillende soorten minderheidsgroepen. Vanuit het perspectief van bewoners lijkt het wonen in een diverse wijk lang niet zo slecht als de publieke en politieke opinie over dit soort wijken doen vermoeden.

Dit artikel is een ingekorte versie van het boekhoofdstuk *Beyond the middle classes: Neighbourhood choice and satisfaction in highly diverse contexts*. Naarverwachting verschijnt het boek *DIVERCITIES: dealing with diversity in deprived and mixed neighbourhoods*, waar dit hoofdstuk in zal worden opgenomen, begin 2018 bij Policy Press.

Literatuurselectie

- Blokland, T. & G. van Eijk (2010) Do people who like diversity practice diversity in neighbourhood life? Neighbourhood use and the social networks of 'diversity-seekers' in a mixed neighbourhood in the Netherlands', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, nr. 2, pp. 313–332.
- Meer, T. van der & J. Tolsma (2014) Ethnic diversity and its effects on social cohesion', *Annual Review of Sociology*, 40, pp. 459–478.
- Vertovec, S. (2007) Super-Diversity and its Implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30, nr. 6, pp. 1024–1054.
- Wessendorf, S. (2014) *Commonplace diversity: Social relations in a super-diverse context*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wilson, K. & A. Portes (1980) Immigrant enclaves: An analysis of the labor market experiences of Cubans in Miami', *American Journal of Sociology*, 86, pp. 295–319.

Anouk Tersteeg (a.k.tersteeg@uu.nl) en Ympkje Albeda (ympkje.albeda@uantwerpen.be) waren beiden als promovendus verbonden aan het EU FP7 project DIVERCITIES (2013-2017), waarbinnen ze onderzoek hebben gedaan naar het wonen in een diverse context. Anouk Tersteeg rond haar proefschrift af aan de Universiteit Utrecht en Ympkje Albeda aan de Universiteit van Antwerpen.